

Riistantutkimuksen tiedote 187:1-11. Helsinki 8.8.2003

Etelä-Suomen hirvikanta pieneni – Pohjois-Suomessa kasvu jatkui

Vesa Ruusila, Ilkka Aaltonen, Mauri Pesonen, Riitta Tykkyläinen ja Maija Wallén

Hirvien talvikannan koko pieneni viime vuodesta noin 10 %, ja oli talvella 2002/03 110-115 000 yksilöä. Vuoden 2002 ennätysuuren hirvisaaliin vaikutus korosti jo aiemmin havaittua eroa Etelä- ja Pohjois-Suomen hirvikantojen kehityksessä. Etelä-Suomessa, erityisesti rannikon riistanhoitopiireissä hirvikanta pieneni, maan pohjoisosissa hirvien määrä nousi hieman. Hirvikannan pieneminen Etelä-Suomessa näkyy odotetusti myös hirvien vasatuotossa. Maan eteläosien riistanhoitopiireissä vasatuotto laski pitkäaikaisen keskiarvon alapuolelle, mikä on syytä ottaa huomioon ensi syksyn metsästystä suunniteltaessa. Pohjois-Suomessa vasatuoton lievä kasvu nosti vasatuoton pitkäaikaisen keskiarvon yläpuolelle. Keskimäärin 65,5 % koko syksyn hirvisaaliista kaatuu ennen lumen tuloa. Rannikko-Suomen riistanhoitopiireissä ennen lumen tuloa kaadetaan noin 60 % saaliista, kun vastaavana aikana Pohjois-Suomessa saaliista kaadetaan 75 %. Metsästysalueesta käytettiin aktiiviseen metsästykseseen Etelä-Suomessa keskimäärin 88 %, joten metsästäjien tekemät havainnot ja arviot antavat varsin kattavan kuvan hirvikannastamme. Nyt aloitettu aineiston keruu lumioloista ja lupa-alueiden käyttöasteesta antaa jatkossa uutta tietoa hirvien havaittavuuteen ja metsästyspaineeseen liittyvistä tekijöistä.

Vesa Ruusila, Ilkka Aaltonen ja Mauri Pesonen, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kauppakatu 18-20, 80100 Joensuu. Riitta Tykkyläinen ja Maija Wallén, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Ilomantsin riistantutkimusasema, Haravapurontie 4, 82900 Ilomantsi. Lisätiedot tutkija Vesa Ruusila, puh. 0205 751 402 tai 040 840 6877.

Hirviseurueet täyttivät syksyn 2002 hirvenmetsästyksen yhteydessä havaintokortteja jälleen kiitettävästi. Ulkoasultaan ja osin sisällöltään uusiutuneen kortin täytti ja palautti yhteensä 5379 seuruetta, mikä on osoitus hirvikannan seurantaan motivoituneesta metsästäjäkunnasta. Täyden 100 % kattavuuden saavutti tänäkin vuonna Etelä-Savon riistanhoitopiiri; eniten korttien määrä nousi edellisvuodesta Lapin riistanhoitopiirissä, yli 20 %. Viime syksynä kaadettiin maassamme ennätysmäärä hirviä, yhteensä 84 525 yksilöä. Suuren kaatomäärän yhteydessä tehtiin hirvistä myös runsaasti havaintoja, joita kertyi 16 % edellisvuotista enemmän (taulukko 1).

Viime vuosina havaittavissa olleet muutokset hirvikannan alueellisissa eroissa jatkuivat odotetun kaltaisina. Erityisesti ero Etelä- ja Pohjois-Suomen välillä korostui viime syksyn metsästyksen jälkeen. Kannan tiheyden lasku Etelä-Suomessa jatkui ja jyrkkeni, mutta Pohjois-Suomen hirvitiheys kasvoi hieman. Vastaavasti vasatuoton tunnusluvut laskivat Etelä-Suomessa, mutta nousivat tai pysyivät ennallaan maan pohjoisosissa. Alueellinen eriaikaisuus hirvikannan koon ja vasatuoton muutoksissa korostaa koko maan kattavan seurantajärjestelmän ja hirvikannan alueellisen hoidon tärkeyttä.

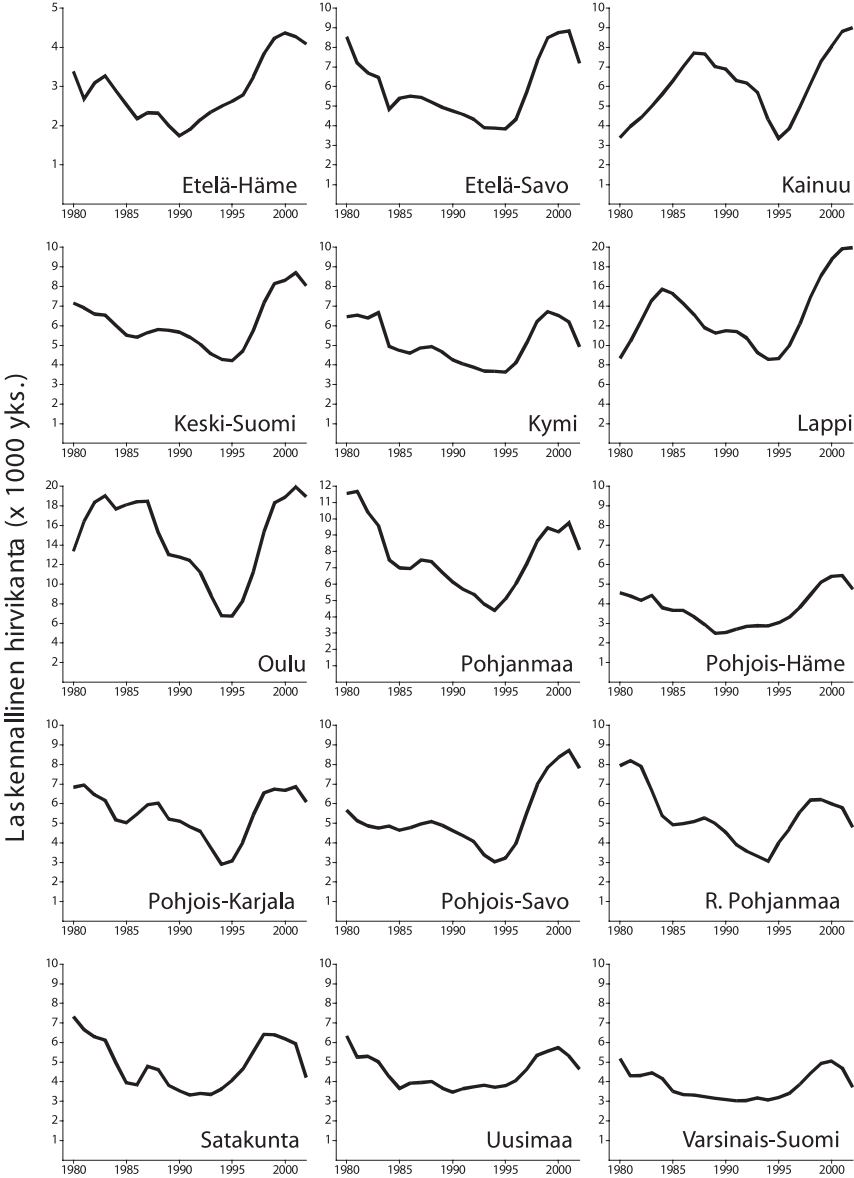
Hirvikanta pieneni Etelä-Suomessa, Pohjois-Suomessa kasvu jatkui

Hirven pyyntilupien määrän voimakkaan lisäämisen tarkoituksena ollut hirvikannan pienentäminen näyttää onnistuneen. Laskennallisen kanta-arvion mukaan Suomen hirvikanta oli talvella 2002/03 110- 115 000 yksilöä, joten kokonaiskanta laski viime vuodesta noin 10 %. Hirvikannan kehityssuunnat Etelä- ja Pohjois-Suomen riistanhoitopiireissä poikkeavat kuitenkin toisistaan. Etelä-Suomen riistanhoitopiireissä kanta oli laskuvaiheessa, jonka voimakkuus vaihtelee eri piireissä. Lapin, Kainuun ja Oulun riistanhoitopiirien hirvikanta oli edelliseen vuoteen verrattuna ennallaan tai loivassa nousussa (kuva 1).

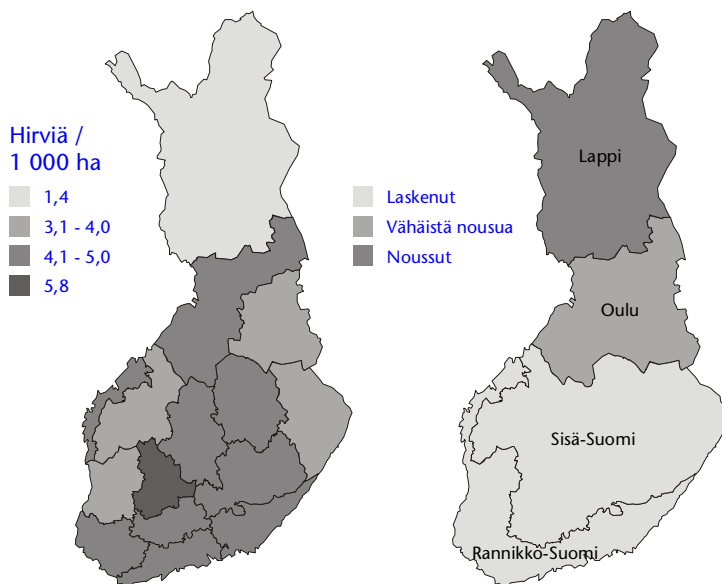
Taulukko 1. Vuonna 2002 hirviseurueiden riistanutkimukselle palauttamien havaintokorttien määrä, kattavuus ja havaintojen kokonaismäärä sekä niissä tapahtuneet muutokset vuoteen 2001 verrattuna. Kattavuudella tarkoitetaan havaintokorteissa ilmoitettujen kaatojen osuutta riistanhoitopiirille tehtyjen kaatoilmoitusten kokonaismäärästä.

<i>Riistanhoitopiiri</i>	<i>Kortteja</i>	<i>Muutos (%)</i>	<i>Kattavuus (%)</i>	<i>Havaintojen lukumäärä</i>	<i>Muutos (%)</i>
<i>Etelä-Häme</i>	178	6,6	96,0	12 770	10,4
<i>Etelä-Savo</i>	466	-2,5	100,0	33 729	20,0
<i>Kainuu</i>	401	-1,0	93,0	27 110	22,5
<i>Keski-Suomi</i>	376	-1,3	97,0	29 171	11,7
<i>Kymi</i>	324	-1,5	98,0	23 763	20,0
<i>Lappi</i>	820	20,9	78,0	45 820	21,6
<i>Oulu</i>	644	1,9	81,0	58 266	20,7
<i>Pohjanmaa</i>	256	-3,4	94,0	29 693	22,8
<i>Pohjois-Häme</i>	113	-5,0	50,0	10 057	8,7
<i>Pohjois-Karjala</i>	460	-1,5	98,0	26 884	13,5
<i>Pohjois-Savo</i>	460	0,4	99,0	34 935	20,2
<i>R. Pohjanmaa</i>	147	-1,3	98,0	16 689	12,5
<i>Satakunta</i>	239	1,7	97,0	17 730	8,0
<i>Uusimaa</i>	302	0,3	94,0	17 243	-1,2
<i>Varsinais-Suomi</i>	193	3,8	87,0	13 643	1,2
<i>Koko Suomi</i>	5 379	2,5	90,7	397 503	16,2

Myös metsästäjien arvioon perustuvan tiheysindeksin mukaan hirvien lukumäärä on laskenut eniten Etelä-Suomen riistanhoitopiireissä (kuva 2). Jo vuosien 2000 ja 2001 saaliit pysäyttivät hirvikannan kasvuvaiheen. Viime syksynä hirviä kaadettiin Rannikko- ja Sisä-Suomen alueella noin 25 % enemmän kuin vuonna 2001, mikä näkyi tiheysindeksin selvänä laskuna.

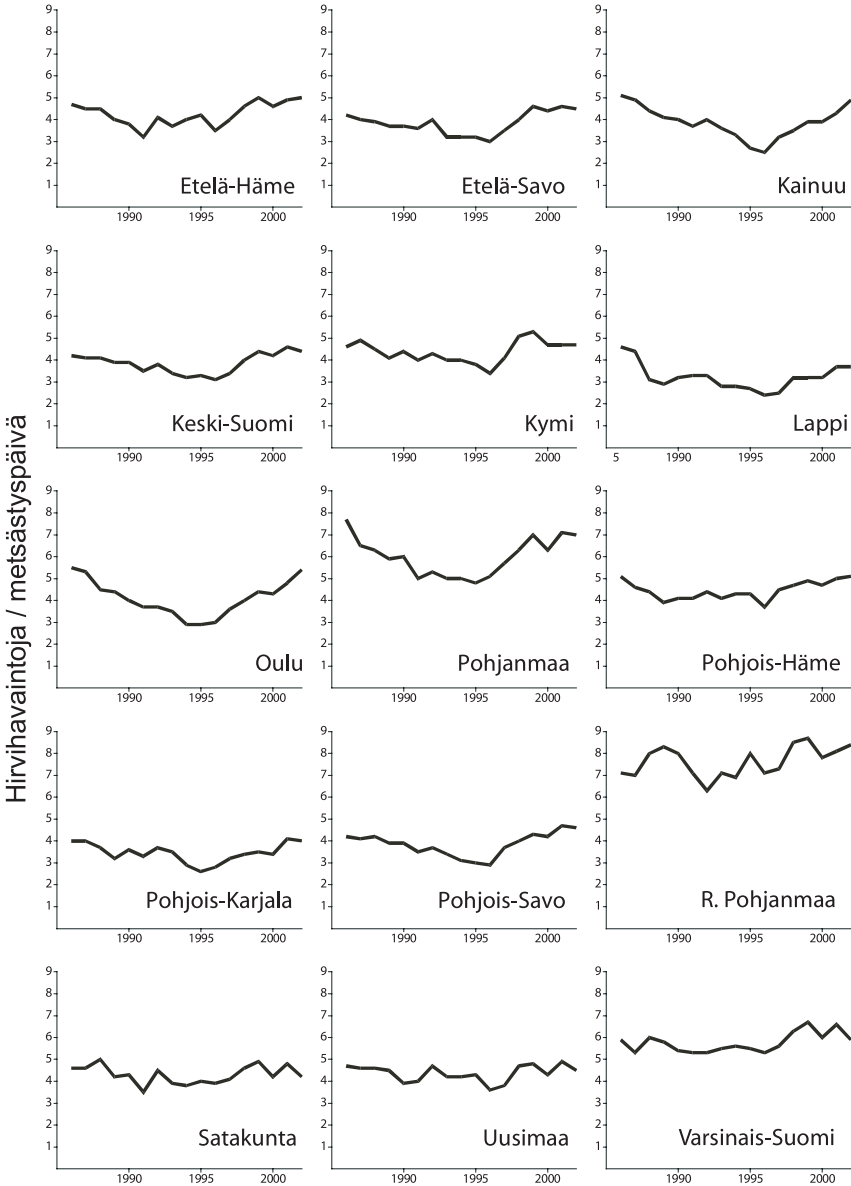

Kuva 1. Hirvikannan laskennallinen kehitys riistanhoitopiireittäin.

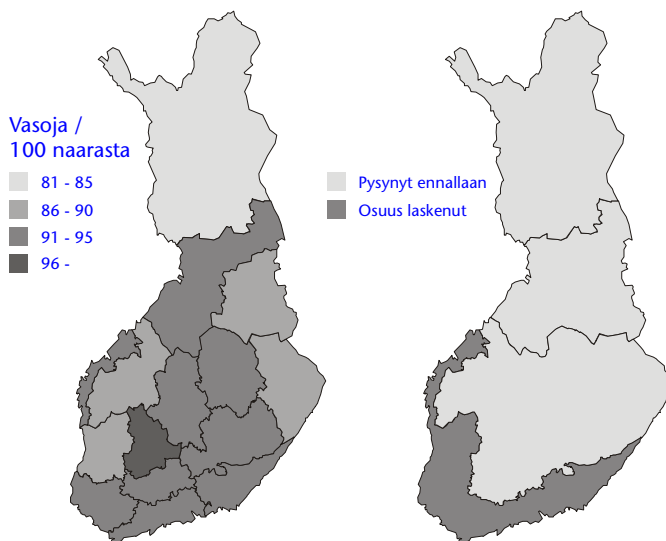

Kuva 2. Metsästäjien kannanarvion mukainen tiheysindeksi (hirviä/1000 ha) riistanhoitopiireittäin ja indeksin muutos suuralueittain vuodesta 2001 vuoteen 2002. Suuralueet: Lappi = Lapin riistanhoitopiiri; Oulu = Oulun ja Kainuun piirit; Sisä-Suomi = Etelä-Savon, Keski-Suomen, Pohjanmaan, Pohjois-Hämeen, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon piirit; Rannikko-Suomi = Etelä-Hämeen, Kymen, Ruotsinkielisen Pohjanmaan, Satakunnan, Varsinais-Suomen ja Uudenmaan piirit.

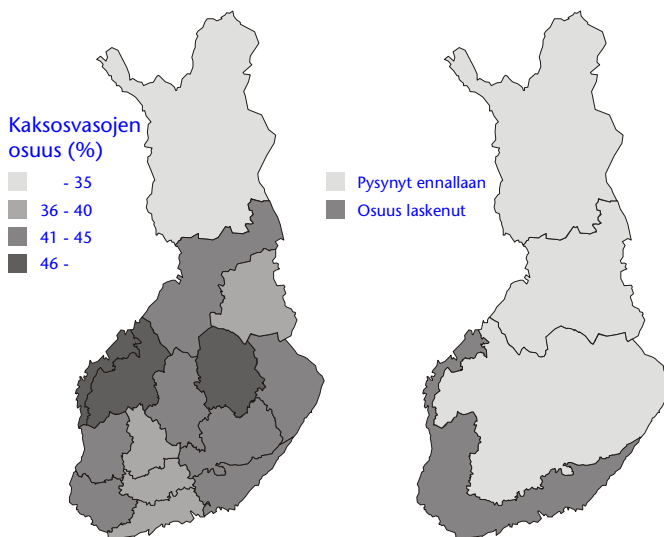
Rannikko-Suomen alueen riistanhoitopiireissä hirvien määrä laski voimakkaasti Etelä-Hämettä lukuun ottamatta. Myös Sisä-Suomen riistanhoitopiirien alueella, erityisesti Etelä-Savossa, hirvikannan tiheysindeksi laski edellisvuodesta, mutta lasku oli Rannikko-Suomea vähäisempää. Tiheysindeksin suhteen Lapin ja Oulun suuralueiden tilanne poikkeaa selvästi muusta Suomesta. Lapin hirvitiheys nousi edellisvuodesta, samoin Oulussa oli loivaa kasvua edellisvuoteen verrattuna.

Kuva 3. Keskimääräisten päivittäisten hirvihavaintojen määrän vaihtelu riistanhoitopiireittäin.

Kuva 4. Hirvien vasatuotto 100 naarasta kohti laskettuna riistanhoitopiireittäin ja indeksin muutos suuralueittain vuodesta 2001 vuoteen 2002.

Kuva 5. Kaksosvasallisten naaraiden osuus kaikista vasallisista naaraista riistanhoitopiireittäin ja indeksin muutos suuralueittain vuodesta 2001 vuoteen 2002.

Myös metsästyksen aikana tehtyjen päivittäisten hirvihavaintojen määrä noudatti tiheysindeksissä ja laskennallisessa kannassa havaittuja muutoksia useimmissa piireissä (kuva 3). Erityisesti Kainuun, Lapin ja Oulun piirien kohdalla indeksi viittaa kannan selvään kasvuun. Poikkeuksen muodostaa Ruotsinkielinen Pohjanmaa, jossa havaintoja/päivä –indeksi kasvoi poiketen muista hirvitiheyden mittareista. Ero selittynee hirvien talvivaelluksen voimakkuudella ja ajoittumisella, minkä vaikutus rannikkoalueen kapealla vyöhykkeellä on suuri.

Myös vasatuotto laski Etelä-Suomessa

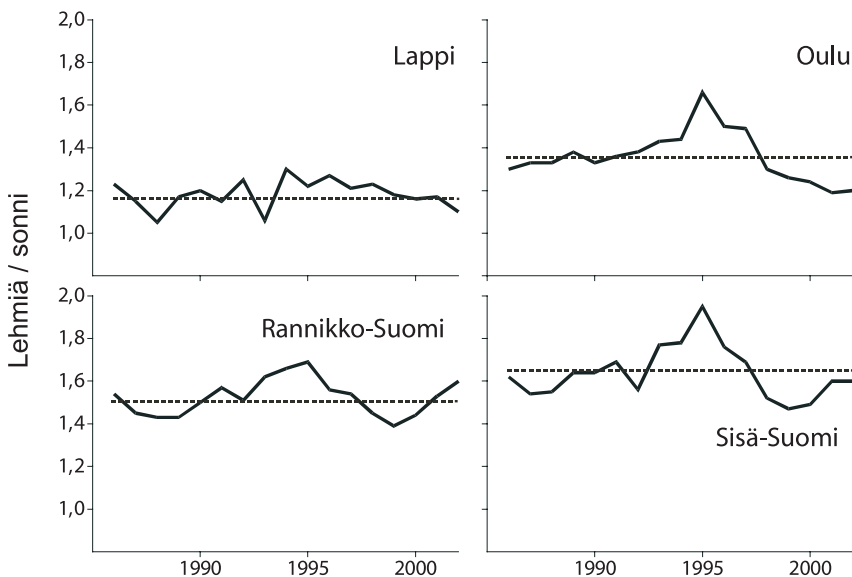
Hirvien vasatuoton muutokset ja alueelliset erot muistuttavat tiheydessä tapahtuneita muutoksia. Vasatuotto laski edellisvuodesta eniten Rannikko-Suomessa. Muutos oli selvä sekä naarasta kohti laskettuna vasatuottona että kaksosvasojen osuutena kaikista vasallisista lehmistä (kuvat 4 ja 5). Sisä-Suomen alueella molemmat tunnusluvut laskivat hieman, mutta olivat lähellä edellisvuotista tasoa. Pohjois-Suomessa hirvinaaraiden vasatuotossa ei tapahtunut oleellisia muutoksia edellisvuodesta.

Sekä Etelä- että Pohjois-Suomen vasatuottoluvut poikkesivat kuitenkin pitkäaikaisista keskiarvoistaan. Rannikko-Suomessa vasatuotto naarasta kohti laskettuna painui alle pitkäaikaiskeskiarvon; samoin kävi myös Sisä-Suomessa, vaikka ero edellisvuotiseen tuottoarvioon olikin pieni. Maan pohjoisosien hienoinen kasvu nosti kuitenkin Oulun ja Lapin alueiden vasatuoton pitkäaikaiskeskiarvon yläpuolelle.

Metsästäys vaikuttaa vasatuottoon ja aikuiskannan rakenteeseen

Vasojen osuus hirvisaaliista on jo pitkään ollut kasvussa sekä Etelä- että Pohjois-Suomessa. Kun vasojen osuus saaliissa kasvaa, se johtaa eri mekanismien kautta aikuisten naaraiden keski-ikänsä nousuun, mikä tiettyyn rajaan saakka vaikuttaa lisäävästi myös vasatuottoon. Hirvikantaa pienennettäessä metsästyspaine kasvaa myös aikuisten naaraiden osalta.

Koska naarasta, jota vasa seuraa, ei saa ampua, metsästyspaine kohdistuu ensivaiheessa ilman tätä vasasuojaa oleviin naaraisiin. Näiden osuuden vähetessä hirvikantaan jää suhteellisen paljon parhaassa vasatuottoiässä olevia naaraita, mikä nostaa vasatuottoindeksiä. Mikäli metsästyspainetta nostetaan edelleen, metsästys kohdistuu yhä enemmän myös parhaassa vasatuottoiässä oleviin, vasojen kaatamisen takia ilman vasasuojaa jääneisiin naaraisiin, mikä näkyy lopulta vasatuoton laskuna.

Kuva 6. Aikuisten hirvien naaraiden ja urosten välinen lukusuhte suuralueittain; katkoviiva osoittaa aikajakson keskimääräistä tasoa.

Etelä-Suomen hirvikanta on nyt tässä tilassa. Vuoden 2001 havaintokorttien vasatuottoarviot nousivat useissa Etelä-Suomen piireissä, mutta laskivat viime syksyn havaintojen perusteella. Erityisesti on huomioitava se seikka, että havaintokortin vasatuottolukuihin vaikuttaa edellisen vuoden metsästys, eli vuoden 2002 laskeneeseen vasatuottoon vaikutti vuoden 2001 verotus. Koska saalismääriä nostettiin vuodeksi 2002, on todennäköistä, että vasatuoton lasku jatkuu tänä vuonna.

Metsästyspaineen kasvun lisäksi myös pitkä ja luminen talvi saattoi lisätä keväistä vasakuolleisuutta naaraiden talven aikana heikentyneen kunnon takia.

Toisin kuin Etelä-Suomessa, Pohjois-Suomessa vasatuotto näyttää olleen edelleen nousuvaiheessa.

Metsästyksessä muuttuu myös naaraiden ja urosten välistä lukusuhdetta aikuiskannassa. Naaras/uros-lukusuhteen muutokset tukevat tiheysindeksin antamaa kuvaa hirvikannan kehityksestä maan eri osissa. Lapissa lukusuhte laski viitaten runsastuvaan kantaan. Rannikko-Suomessa lukusuhte kasvoi, mikä on tyypillistä hirvikannan koon laskuvaiheessa. Oulun suuralueella ja Sisä-Suomessa lukusuhte pysyi edellisvuotisella tasollaan (kuva 6).

Suurin osa saaliista kaadettiin lumettomana aikana

Hirvihavaintokortissa tiedusteltiin uutena tietona lumen syvyyttä metsästyspäivän aikana. Lumi vaikuttaa sekä metsästykseseen että hirvien havaittavuuteen jälkien paremman näkyvyyden ansiosta. Nyt aloitettu aineiston keruu antaa jatkossa tärkeitä tietoja lumen vaikutuksesta hirvikannan seurannan pohjana oleviin hirvihavaintoihin.

Huolimatta aikaisesta talvesta, viime syksynä saadun aineiston mukaan suurin osa hirvistä kaadettiin kuitenkin lumettomana aikana. Keskimäärin 65,5 % koko syksyn hirvisaaliista kaatuu ennen lumen tuloa. Maan eri osissa on kuitenkin selviä eroja jahdin ajoittumisen suhteen. Rannikko-Suomen riistanhoitopiireissä ennen lumen tuloa kaadetaan noin 60 % saaliista, kun vastaavana aikana Pohjois-Suomessa saaliista kaadetaan 75 %, vaikka lumi sataa siellä keskimäärin aikaisemmin. Mielenkiintoinen ero selittyikin sillä, että maan eteläosissa hirvi jahti aloitetaan keskimäärin myöhempään kuin pohjoisessa, missä jahti aloitetaan heti metsästyskauden alettua.

Suurinta osaa lupa-alueesta käytetään metsästyksen

Havaintokortissa tiedusteltiin nyt myös Etelä-Suomen hirviseurueilta niiden metsästyksen käyttämän alueen osuutta siitä alueesta, jolle seurueelle oli pyyntilupa myönnetty. Aineiston kertyessä metsästyksen käytetyn alueen osuuden vaihtelut antavat viitteitä mm. metsästyspaineesta: mitä suurempaa osaa lupa-alueesta on käytetty metsästyksen, sitä korkeampi metsästyspaine on todennäköisesti ollut.

Sekä Rannikko- että Sisä-Suomen alueilla seurueet käyttivät lähes koko lupa-alueitaan, eli keskimäärin 88 %, metsästyksen. Eri riistanhoitopiireissä osuus vaihteli 85-93 % välillä. Havaintokortista saatava tieto perustuukin huomattavaan osaan hirvenmetsästyksessä käytetyistä alueista ja antaa varsin kattavan kuvan maamme hirvikannasta.